

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

AİLEYİ AYAKTA TUTAN DEĞERLER

Meveddet ve rahmet, adalet ve istişare — aileyi yaşatan değerler

24 Temmuz 2026 Cuma

GİRİŞ

Aile; sadece iki insanın bir araya gelerek kurduğu dünyevi bir ortaklık değildir. Beşeriyetin ilk ve en mukaddes müessesesi, toplumun kalbi, neslin koruyucusu ve dünya cennetimizdir aile. Aile, temeli bizzat Yüce Allah tarafından atılan, sevgiyle harcanan, sadakatle korunan mukaddes bir kaledir. İlk insan ve ilk peygamber Hz. Âdem ile Hz. Havva validemizden beri devam eden bu köklü çatı, insanı dış dünyanın fırtınalarından koruyan en emniyetli sığınaktır.

Günümüzde her türlü manevi erozyona ve modern çağın getirdiği yozlaşmaya karşı bu mukaddes kaleyi nasıl ayakta tutacağız? Yuvamızı yıkan değil, ihya eden o manevi sütunlar nelerdir? Gelin, hep birlikte bu değerleri Kur'an ve Sünnet ışığında inceleyelim.

A. Meveddet ve Rahmet (Karşılıksız Sevgi ve Şefkat)

Aileyi ayakta tutan ilk ve en büyük değer, eşlerin birbirine duyduğu sevgi ve merhamettir. Rabbimiz, evliliğin gayesini ve ruhunu bizlere meveddet ve rahmet kelimeleriyle özetlemiştir:

ÂYET - İ KERİME

وَمِنْ آيَاتِهِ أَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ أَنْفُسِكُمْ أَزْوَاجًا لِتَسْكُنُوا إِلَيْهَا وَجَعَلَ
بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ

“Onlara ısınıp kaynaşasınız diye size kendi türünüzden eşler yaratıp aranızda sevgi ve şefkat duyguları yerleştirmesi de O'nun kanıtlarındandır. Doğrusu bunda iyi düşünen kimseler için dersler vardır.” (Rûm, 30/21)

“Sevgi ve şefkat duyguları” şeklinde tercüme ettiğimiz meveddet ve rahmet kelimeleriyle ilgili olarak tefsirlerde değişik yorumlar yapılmıştır; bunların ortak noktası şudur: “Eş olma” hissinin

ve olgusunun, kan bısımlığına dayalı olmaksızın hatta –çoğu defa– yakın zamana kadar birbirlerini tanımayan iki ayrı cinsi çok güçlü psikolojik ve biyolojik bağlarla birbirine bağlaması, bunun üzerine insana yaraşır bir çoğalma ve yaşama biçiminin yani temelinde iffet anlayışı bulunan, karşılıklı güven, sevgi ve esirgeme duygularıyla geliştirilen aile kurumunun bina edilebilmesi, yüce Allah’ın insanlığa en büyük lütuflarındandır. Ayette ifade buyurulduğu üzere iyi düşünen kimseler için bundan çıkarılacak önemli dersler vardır. (Kur’an Yolu Tefsiri, Cilt: 4, Sayfa: 303)

Meveddet; ‘salt sevgi, katışıksız ve karşılıksız sevgi’ anlamına gelir. Bir nesneyi sevmek, temenni etmek anlamındaki “vudd”dan gelen meveddet; Kur’ân’da kalplerin birbirine ısınıp kaynaşmasını ifade eden “ülfet” kelimesiyle aynı anlamda kullanılır. Meveddet; sadece karı-koca arasında değil tüm insanlar arasında kaynaşma ve birlik meydana getiren bir “sevgi bağı” demektir. (İsfahânî, “V.D.D.” maddesi)

Sevgi, bir ailenin gıdasıdır; merhamet ise o ailenin sigortasıdır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) bir defasında Hz. Ömer’e (r.a.), asıl hazinenin altın ve gümüşte aranmaması gerektiğini anlatan şu sözleri söylemiştir:

HADİS-İ ŞERİF

أَلَا أُخْبِرُكَ بِخَيْرِ مَا يَكْنِزُ الْمَرْءُ الْمَرْأَةَ الصَّالِحَةَ إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا سِرَّتَهُ وَإِذَا أَمَرَهَا أَطَاعَتْهُ وَإِذَا غَابَ عَنْهَا حَفِظَتْهُ

“(Ey Ömer!) Bir kişi için olabilecek en kıymetli hazinenin ne olduğunu sana söyleyeyim mi? O, salih/iyi kadındır. Kocasına baktığı zaman içini sevinç kaplar, kocası ondan bir şey yapmasını istediğinde yapar, kocası yanında olmadığı zaman (onun haklarını ve saygınlığını) korur.” (Ebû Dâvûd, Zekât, 32)

Başka bir hadiste Peygamber Efendimiz (s.a.s.) eşler arasındaki sevginin önemine işaret ederek,

HADİS-İ ŞERİF

لَا يَفْرَكُ مُؤْمِنٌ مُؤْمِنَةً، إِنْ كَرِهَ مِنْهَا خُلُقًا رَضِيَ مِنْهَا آخَرَ

“Mümin bir kimse, eşine karşı nefret beslemesin. Çünkü onun bazı huylarından hoşlanmasa da hoşlandığı başka huyları mutlaka vardır.” (Müslim, Radâ, 61)

buyurmuştur.

Evlilikte tarafların her konuda aynı düşünmesi veya birbirlerinin her huyunu beğenmesi beklenemez. Peygamberimiz de evlilikte eşler arasındaki bu duruma dikkat çekmiş, eşlerin

birbirlerinin zayıf yönlerini hoşgörüyle karşılaşmasını öğütlemiştir. İnsanın nefsi, genellikle olumsuzluklara odaklanma eğilimindedir. Peygamberimiz (s.a.s.), eşlerin birbirlerinin sevmeye değer yönlerini (şefkat, merhamet, emek, dürüstlük vb.) göz önünde bulundurarak kin ve nefret duygularından uzak durmalarını tavsiye etmiştir. Evliliğin sürdürülebilirliği ise karı-koca arasındaki bağın korunması ve huzurun devam etmesi, ancak karşılıklı fedakârlık ve anlayışla mümkündür. Bir tarafın veya her iki tarafın tek bir kusura takılıp kalması yuvayı temelden sarsabilir. Ailede sevginin önemine işaret eden Peygamber Efendimiz (s.a.s.), **“Çocuklarınızı çok sevin ve onlara karşı şefkatli olun.”** (İbn Mâce, Edeb 3) buyurmuştur.

B. Adalet, Hoşgörü ve İyi Geçim (Hüsn-ü Muaşeret)

Eşler arasında huzurlu ve sürdürülebilir bir evliliğin temeli; karşılıklı adalet, hoşgörü ve hüsn-ü muaşeret (iyi geçim) ilkelerine dayanır. Bu değerler, tarafların birbirlerinin haklarına saygı duymasını, anlayış göstermesini ve sevgi bağının güçlendirilmesini sağlar. Eşlerin birbirine karşı adil olması, hem maddi hem de manevi hakların korunması anlamına gelir. Ev içi sorumlulukların (iş bölümü, çocuk bakımı vb.) ortaklaşa ve güçleri oranında paylaşılmasıdır. Eşlerin birbirlerinin fikirlerine, değer yargılarına ve kişisel alanlarına aynı ölçüde saygı göstermesi gerektiği gibi, hatalar karşısında adil bir yaklaşım sergilenmesi, yapıcı eleştirilerde bulunulması ve suçlayıcı tavırlardan kaçınılması gerekir. Bu da ailede adalet duygusunun güçlenmesine vesile olur.

Evlilikte yaşanabilecek krizleri aşmak için karşılıklı hoşgörü gerekir. Karşılaşılan stresli durumlarda (iş hayatı, maddi zorluklar vs.) eşin penceresinden bakabilmek, stresli anlarda öfke kontrolü sağlamak ve tartışmaları sakın bir dille çözmeye çalışmakla mümkün olacaktır.

Kur'an'ı Kerim'de:

ÂYET - İ KERÎME

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَىٰ أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا
وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا

“Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmazsanız, Allah'ın hakkınızda çok hayırlı kılacağı bir şeyden de hoşlanmamış olabilirsiniz.” (Nisâ, 4/19)

Ma'rûf; “toplum tarafından bilinen, kabul edilen, hoş karşılanan, dine göre de meşrû ve makbul olan davranışlardır”. Evlilik birliği içinde erkeklerin ve kadınların karşılıklı hakları ve yükümlülükleri vardır. Bu hak ve yükümlülüklerin bir kısmı Kur'an ve sahih sünnet tarafından ortaya konmuştur, bir kısmı ise toplumun örfüne, âdetine ve ahlâkına bağlı ve dayalı olarak

belirlenmektedir. İslâm öncesi Arap toplumunun örf ve âdetleri arasında bulunan ve kadınlara karşı haksızlıklar ihtiva eden anlayış ve uygulamalar naslarla kaldırılmış; bunların yerine, kadını ve erkeğiyle insan haysiyet ve şerefine uygun olan hükümler getirilmiştir. İslâm'ın; dinî, ahlâkî ve sosyal hayatta gerçekleştirdiği inkılâba uygun olarak oluşan fıkıh ve ahlâk kurallarıyla ümmetin örfü, âdeti evlilik birliğine de hâkim olmuş, erkekler ve kadınlar birbirlerine karşı bu kurallar çerçevesinde davranmışlar, ilişkilerini buna göre yürütmüşlerdir.

Erkeklerin kadınlara karşı kötü davranışları (mâruf çerçevesini aşan muameleleri) her zaman sadece kadınların kusurundan kaynaklanmaz. Erkeklerin de aile içerisindeki kusurlarından kaynaklanan problemler eşleri boşanma kararı aşamasına getirebilir. Bu durumda Kur'an-ı Kerîm'in tavsiyesi erkeklerin acele etmemeleri, duygularını kontrol etmeleri; duyguya dayalı isteklerin her zaman insanlar için hayırlı sonuçlar doğurmadığını, istenmediği halde yapılan veya katlanılan şeylerin de bazan insan hakkında hayırlı olduğunu düşünmeleri, bu kabilden tecrübeleri hatırlamaları, evlilik hayatını ve bu hayat içinde iyilik ve adaletten ayrılmama çizgisini ellerinden geldiğince korumaya çalışmalarıdır. (Kur'an Yolu Tefsiri, Cilt: 2, Sayfa: 36-38)

Peygamber Efendimiz de (s.a.s.), aile fertlerine karşı sevgi, merhamet ve anlayış imanının bir gereği olarak görür. Aile içi ilişkilerde en hayırlı ölçüyü:

HADİS - İ ŞERİF

خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِأَهْلِهِ، وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِأَهْلِي

“Sizin en hayırlınız, ailesine en iyi davranandır. Ben de aileme en iyi davrananıyım” (Tirmizî, Menâkıb, 63) hadisiyle belirlemiştir.

C. Sadakat ve Güven (İffeti ve Sırrı Korumak)

Güvenin olmadığı bir yerde ne sevgiden ne de saygıdan bahsedilebilir. Eşler birbirinin arkasındaki dağ, sırdaşı ve elbisesi olmalıdır. Ailenin mahremiyetini korumak ve bununla ilgili ortaya konmuş olan İslâmî prensiplere riayet etmek, başta eşler olmak üzere öncelikle bütün aile bireylerine düşen bir sorumluluktur. Allah Teâlâ eşlerin, birbirlerinin sırlarını ve kusurlarını örten ve koruyan birer elbise/örtü mesabesinde olduklarından bahisle,

ÂYET - İ KERİME

﴿ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ ﴾

“...Onlar sizin için bir elbise, siz de onlar için bir elbisesiniz.” (Bakara, 2/187) buyurmuştur.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de eşler arasındaki özel konuların anlatılmaması gerektiğini buyurarak, dikkat çekmiştir. (Müslim, Nikâh, 124)

İslâm dininin özel hayatın saygınlığına atfettiği bu önem bize, birbirlerine çok yakın olan eşler arasında bile dikkat edilmesi gereken bazı incelikler olduğunu göstermektedir. Eşlerin, birtakım vehimlerle, karşılıklı güveni zedeleyecek şekilde birbirlerini takip edip gizli gizli kontrol etmeleri buna örnek verilebilir.

Ayrıca O (s.a.s.),

HADÎS - İ ŞERÎF

إِيَّاكُمْ وَالظَّنَّ ، فَإِنَّ الظَّنَّ أَكْذَبُ الْحَدِيثِ ، وَلَا تَحَسَّسُوا ، وَلَا تَجَسَّسُوا ، وَلَا تَحَاسَدُوا ، وَلَا تَدَابَّرُوا ، وَلَا تَبَاغَضُوا ، وَكُونُوا عِبَادَ اللَّهِ إِخْوَانًا

“Zandan sakının. Çünkü zan, yalanın ta kendisidir. Birbirinizin konuştuğuna kulak kabartmayın, birbirinizin özel hâllerini araştırmayın, birbirinize haset etmeyin, birbirinize sırt çevirmeyin, birbirinize kin beslemeyin. Ey Allah’ın kulları! Kardeş olun!” (Buhârî, Edeb, 57) buyurmuştur.

Özel hayatın başkaları tarafından araştırılması ve ifşa edilmesinin temel sebebi insanda fitrî olarak var olan merak duygusudur. Ancak bu duygu şahısların özel hayatına uzandığında, onların kişiliklerini zedeleyici ve onurlarını yaralayıcı bir niteliğe dönüşür. İşte insandaki merak duygusunun kötüye kullanılması “tecessüs” adını almakta ve Yüce Yaratıcı, “Birbirinizin gizliliklerini ve kusurlarını araştırmayın.” (Hucurât, 49/12) uyarısıyla bunu yasaklamaktadır. Hemen arkasından da “Biriniz diğerini arkasından çekiştirmesin.” (Hucurât, 49/12) buyurarak tecessüs ile gıybet arasında yakın bir bağın bulunduğu işaret etmektedir. (Hadislerle İslam, Aile Mahremiyeti)

D. İstişare (Meşveret)

Aile tek bir kişinin yönetimiyle değil, ortak aklın bereketiyle yürür. Evle ilgili alınacak kararlarda eşlerin ve çocukların fikrinin alınması, aile bağlarını kuvvetlendirir ve aidiyet duygusunu artırır. Yüce Rabbimiz müminlerin genel vasfını anlatırken şöyle buyurur:

ÂYET - İ KERÎME

وَأَمْرُهُمْ شُورَىٰ بَيْنَهُمْ

“...İşleri de aralarındaki danışma ile yürür...” (Şûrâ, 42/38)

Allah Resûlü (s.a.s.) istişarenin fert, aile ve toplum hayatına getireceği huzur, bereket ve güveni ifade etmek için de şöyle buyurmuştur:

HADİS - İ ŞERİF

إِذَا كَانَ أَمْرًاؤُكُمْ خِيَارُكُمْ، وَأَغْنِيَاؤُكُمْ سُمَحَاءُكُمْ، وَأُمُورُكُمْ شُورَى بَيْنِكُمْ،
فَظَهَرُ الْأَرْضِ خَيْرٌ لَّكُمْ مِنْ بَطْنِهَا

“Yöneticileriniz en hayırlılarınız; zenginleriniz cömertleriniz olduğu, işleriniz de aranızda danışarak görüldüğü sürece, yerin üstü sizin için yerin altından daha hayırlıdır...” (Tirmizî, Fiten, 78)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), hayatı boyunca eşleriyle istişare etmiş, Hudeybiye gibi ümmetin geleceğini ilgilendiren kritik bir dönemde bile eşi Ümmü Seleme validemizin fikrine müracaat ederek onun tavsiyesiyle hareket etmiştir. Hicretin altıncı yılında Peygamber Efendimiz (s.a.s.), umre yapmak için 1400 sahabesiyle Hudeybiye’ye kadar gelmişti. Mekke’ye 25 kilometre kadar yaklaşmış olmalarına rağmen Mekkeli müşrikler umre yapmalarına izin vermemiş, bunun üzerine her iki taraf bir anlaşmaya varmıştı.

Hudeybiye anlaşması, Müslümanlar’a çok ağır gelmişti. Öyle ki, kimsede yerinden kımıldayacak güç-kuvvet kalmamıştı. Bu arada Allah Resûlü, kendisiyle hacca gelenlere, kurbanlarını kesmelerini ve ihramdan çıkmalarını emretmişti. Ancak sahabi, ‘Acaba verilen kararda bir değişiklik olur mu’ diye, meseleyi ağırdan alıyordu. Allah Resûlü, emrini bir kere daha tekrarlardı. Fakat sahabideki ümitli bekleyiş tavrı değişmedi. Bu, asla Allah Resûlü’ne karşı bir muhalefet değildi; sadece başka bir alternatifin olup olmadığını öğrenmekti. Zira Kâbe’yi tavaf etmek üzere yola çıkmışlardı. Belki “Hudeybiye anlaşmasındaki kabul edilen şartlar tatbik edilmez de anlaşmada bir değişiklik olabilir” diye bekliyorlardı. Peygamberimiz, sahabideki bu durumu sezince hemen çadırına girdi. Ve hanımı Ümmü Seleme validemizle istişare etti. Bu ufku geniş annemiz de istişarenin hakkını vermek için fikrini beyan etti ve şu mealde sözler söyledi: “Yâ Resûlallah! Emrini bir daha tekrar etme. Belki muhalefet eder ve mahvolurlar. Fakat Sen, kendi kurbanlarını kes ve onlara bir şey demeden ihramdan çık. Onlar verdiği emrin kesinliğini anlayınca, Sana itaat edeceklerdir.”

Allah Resûlü de böyle düşünüyordu. Hemen bıçağını eline aldı ve çadırından çıkarak kendine ait kurbanları kesmeye başladı. O daha birkaç kurban kesmişti ki sahabi de kendi kurbanlarını kesmeye koyuldu. Çünkü artık verilen karardan dönüş olmadığını anlamışlardı. (Buhârî, Şurût, 15)

E. Sorumluluk Bilinci ve Neslin Muhafazası

Aile reisleri olarak hepimizin en büyük görevlerinden biri de gözümüzün nuru olan evlatlarımızı ahiret ateşinden ve dünyanın kötülüklerinden korumaktır. Evlerimizi sadece

maddi ihtiyaçların karşılandığı birer mekân değil, İslam ahlakının yaşandığı birer mektep haline getirmeliyiz. Rabbimiz:

ÂYET - İ KERÎME

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا قُوا أَنْفُسَكُمْ وَأَهْلِيكُمْ نَارًا وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

“Ey iman edenler! Kendinizi ve ailenizi, yakıtı insanlar ve taşlar olan ateşten koruyun...” (Tahrîm, 66/6) buyurmaktadır.

Hz. Peygamber’in özel hayatından verilen örnek ışığında müminlerin aile sorumluluğuyla ilgili bir uyarı yapılmaktadır. Aile kavramının kapsamı sosyal yapıya göre farklılıklar taşısa da buradaki ana fikir, bir müslümanın mânevî mesuliyetinin sırf kişisel hayatıyla sınırlı olmadığına dikkat etmesinin gerekliliğidir. Böyle bir sorumluluk anlayışının sadece mânevî hedeflerle sınırlı kalmayan, sağlam bağlarla birbirine raptedilmiş bir aile yapısı ortaya çıkarması tabiidir (İslâm’ın aile telakkisi, aile fertlerine ve özellikle aile reisine yüklediği sorumluluk hakkında bilgi için bk. Mehmet Akif Aydın, “Aile”, DİA, II, 196-200; Mustafa Çağrıcı-Hamza Aktan, “Aile”, İFAV Ans., I, 78-87). (Kur’an Yolu Tefsiri, Cilt: 5, Sayfa: 409-410)

Bu koruma görevi, her aile ferdinin kendi sorumluluk alanını iyi bilmesiyle mümkündür. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) bu sorumluluk zincirini bizlere şu hadis-i şerifle açıklar:

HADİS - İ ŞERİF

كُلُّكُمْ رَاعٍ وَمَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، فَالْإِمَامُ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالرَّجُلُ فِي أَهْلِهِ رَاعٍ وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ، وَالْمَرْأَةُ فِي بَيْتِ زَوْجِهَا رَاعِيَةٌ وَهِيَ مَسْئُولَةٌ عَنْ رَعِيَّتِهَا، وَالْخَادِمُ فِي مَالِ سَيِّدِهِ رَاعٍ، وَهُوَ مَسْئُولٌ عَنْ رَعِيَّتِهِ

“Hepiniz birer sorumlusunuz ve hepiniz yönettiklerinizden mesulsünüz. Devlet başkanı sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin beyi sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Evin hanımı da eşinin evinde sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür. Hizmetçi de efendisinin malı üzerinde sorumludur ve yönettiklerinden mesuldür.” (Buhârî, İstikrâz, 20)

SONUÇ

Aile, modern dünyanın bencil girdaplarına feda edilemeyecek kadar büyük bir nimettir. Evlerimizde televizyon, telefon ve bilgisayar ekranlarının bizi birbirimizden koparmasına

müsaade etmeyelim. Akşamları ailece bir araya gelip sohbet edelim, dertleşelim. Yuvamızda tatlı dili, güler yüzü ve selamı hâkim kılalım.

Yüce Rabbimiz bizlere şu ayet-i kerimedeki dua ile yalvarmayı öğretiyor. Gelin vaazımızı bu güzel dua ile bitirelim:

ÂYET - İ KERÎME

وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا
لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا

“Onlar, “Ey rabbimiz!” derler, “Eşlerimizden ve çocuklarımızdan bize göz aydınlığı olacaklar bahşet; bizi günahattan sakınanlara öncü yap!” (Furkân, 25/74)

D U Â

Allah Teâlâ yuvalarımıza huzur, bereket, sevgi ve sükûnet ihsan eylesin. Bizleri ve neslimizi İslam ahlakı üzere sabit kılsın.

